

Застосування криміналістичних методів у розслідуванні вивезення агресором українського зерна за кордон

Ассоль Шульженко

докторка філософії, доцентка, доцентка кафедри правосуддя та філософії,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0161-6926>, e-mail: assol.shulzhenko@ukr.net

Проаналізовано криміналістичні методи, які необхідно застосовувати під час розслідування фактів вивезення з тимчасово окупованих територій України врожаю. Наведено аналіз наявних криміналістичних методів, сформульованих українськими криміналістами. Наведено методи, які використовують у журналістській, розвідувальній і сільськогосподарській діяльності.

Ключові слова: агропромисловий сектор; воєнні злочини; воєнний стан; мінування; розслідування; сільськогосподарські угіддя; судова експертиза.

Application of Forensic Methods in Investigating the Export of Ukrainian Grain Abroad by the Aggressor

Assol Shulzhenko

The paper analyzes forensic methods that should be applied in the course of investigating the facts concerning the export of crops from the temporarily occupied territories of Ukraine. The author provides available forensic methods developed by Ukrainian forensic scientists. The methods utilized in journalistic, intelligence and agricultural activities are also presented.

Keywords: agro-industrial sector; war crimes; martial law; minelaying; investigation; agricultural land; forensic examination.

Особливої актуальності за останні два з половиною роки набуває проблема, пов'язана із захистом українського врожаю від внутрішнього та зовнішнього ворога. Внутрішня небезпека посягання на врожай полягає в тому, що звільнені українські поля, на яких вирощують зернові, утрачають мільйони з причини недостатнього контролю (йдеться про розкрадання в середині держави). Зовнішнім ворогом був і залишається російський агресор, який грабує країну, спричиняє збитки економіці й сільському господарству кількома напрямками своєї руйнівної діяльності (вивезення зібраного врожаю, насіння, мінування полів, знищення врожаю під час транспортування).

Воєнний стан пропонує нові виклики, пов'язані із використанням специфічних методів. Особливо це стосується фактів розслідування незаконного ввезення зерна

з території України, знищення його під час транспортування, мінування полів, що призводить до неможливості засівання та збору врожаю.

Для повного, ефективного й швидкого розслідування виняткове значення мають саме методи криміналістики, які допомагають виконати функції розслідування найбільш оптимально. Тому спочатку потрібно визначити поняття методів криміналістики.

Розрізняють відмінність у поняттях «методи криміналістики» та «криміналістичні методи». Перше поняття значно ширше. Теоретична складова методів криміналістики вивчалася й доповнювалася весь час свого існування, що доводить її важливість у практичному застосуванні.

Так, на думку В. Журавля, методами в криміналістиці є розроблені засоби оптимального здійснення слідчої, судової,

експертної, оперативно-розшукової діяльності, спрямовані на отримання інформації щодо механізму злочину, його обставин та особи, що його вчинила. Учений виокремлює загальнонаукові та спеціальні методи (криміналістичні, спеціальні методи інших наук). До криміналістичних належать криміналістичне версіювання, криміналістичне планування, криміналістичний аналіз ситуації, а до спеціальних методів інших наук — фізичні, хімічні, математичні та ін. [1, с. 29].

О. Цільмак сформувала такі визначення і класифікацію криміналістичних методів: методи криміналістики — спосіб досягнення мети досудового розслідування, сукупність прийомів або операцій загальнонаукового, практичного, специфічного пізнання об'єктів досудового розслідування. Класифікація, запропонована нею, містить загальнонауковий (аналіз, синтез, аналогія, узагальнення), практичний (бесіда, опитування, математичний, експеримент) та специфічний (техніко-, тактико-криміналістичний та криміналістичний, що пов'язується з методикою) рівні ([2, с. 185].

Р. Степанюк запропонував власну класифікацію криміналістичних методів: традиційні та новітні, що пов'язує з розвитком світової науки та техніки [3, с. 25—26].

С. Качурін виокремив традиційні та нетрадиційні методи. Під нетрадиційними він розуміє ті, які вже використовують під час розслідування злочинів, але вони не набули достатнього розвитку й визнання в теорії криміналістики. Це методи сучасних наук і нетрадиційні психоенергетичні знання. Поміж таких методів він називає одорологію, фоноскопію, детекцію брехні тощо [4, с. 306].

Орієнтуючись на наведені класифікації, слід зупинитися на питанні, які саме методи криміналістики доцільно застосовувати.

Із позицій традиційності, період воєнного стану не є звичним для українського суспільства станом, тому для визначення осіб, винних у злочинах, надходить інформація завдяки проведенню журналістських розслідувань. Саме завдяки такій інформації зі ЗМІ можна дізнатися про певних російських

злочинців і завдяки ідентифікації їх та їхніх сімей у соціальних мережах. Така інформація надходить і щодо вивезення українського зерна з тимчасово окупованих територій. Так, наприклад, завдяки журналістським розслідуванням оприлюднено інформацію про російські фірми, що займаються транспортуванням і продажем українського зерна, поміж співвласників яких є й мешканці України [5]. Окрім того, разом із правоохоронними органами, уповноваженими проводити розслідування, фіксування фактів та збирання доказів, працюють юридичні представництва та групи, що теж є новим у суб'єктному плані доказування. До того ж застосовують як вітчизняне, так і міжнародне кримінальне законодавство.

Поміж методів журналістських розслідувань виокремлюють спостереження (власні, відкриті та приховані, відсторонене і включене, експеримент), доступ до документів, пошук у відкритих джерелах, інформаційні запити, інтерв'ю (з експертами, офіційними особами) [6, с. 89].

Окрім вітчизняних журналістів, допомогу під час встановлення та підтвердження окремих фактів надають іноземні журналісти, політики, суспільні діячі, що відвідують Україну або відстежують події, пов'язані з військовою агресією. Саме завдяки іноземним ЗМІ розголосу набувають новини про вивезення українського зерна, викраденого на тимчасово окупованих територіях, на продаж до інших країн. У цьому процесі велику роль відіграє також супутниковий зв'язок, який дає змогу фіксувати обстановку в певний час на визначеній території. Актуальне застосування новітніх технологій під час отримання супутникових знімків як доказів [7].

Окрім того, з метою розслідування фактів агресії в усіх її проявах застосовують методи зовнішньої та внутрішньої розвідки, тобто до процесу встановлення та підтвердження окремих фактів до органів розслідування долучається розвідка, яка вивчає не тільки місцевість, військову техніку, а й збройні формування, місця їх розташування, структуру та кількість елементів. Методи військової роз-

відки містять методи аналітики під час обліку та систематизації розвідувальних відомостей (метод вивчення хронологічних та часових графіків, метод упорядкування даних, модель Пола-Елдер), методи аналізу отриманих даних (перевірка ключових припущень, аналогії, ретрополяції) та методи узагальнення отриманої інформації (аналіз конкуруючих гіпотез, генерування сценаріїв, мозкового штурму, синектики) [8, с. 88—111].

Щодо загальнонаукових методів, які можна застосовувати у розслідуванні посягань на український урожай, на нашу думку, це опис, порівняння, модулювання, спостереження. Логічні методи, які можна застосовувати у розслідуванні цієї категорії проваджень,— це аналіз, синтез, індукція, дедукція, гіпотеза, аналогія. Актуальний математичний метод, який пов'язує із розрахунком вартості викраденого врожаю, підрахунку економічних збитків від такого викрадення, від пошкодження посівних угідь, збитки від нападів на перевізників, що транспортують зібраний врожай. Можливе застосування прогностичного методу (розрахунок врожаю з огляду на конкретно визначену територію, спираючись на попередні показники). Також доцільно використовувати методи інших наук: ґрунтознавства, агрономії, біології, екології.

Отже, застосування методів криміналістики під час розслідування фактів посягання країни-агресора на українську сільгоспродукцію не обмежується спеціальними криміналістичними методами, а охоплює як загально-наукові, так і спеціальні методи, поміж яких — методи журналістських розслідувань, методи розвідки, супутникове знімання як різновид відеозапису та фотографування, методи, якими користуються в сільському господарстві.

Перелік джерел посилання

1. Журавель В. А. Методи в криміналістиці. *Теорія та практика судової експертизи та криміналістики*. 2019. Вип. 19. С. 21—31. DOI: 10.32353/khrife.1.2019.02 (дата звернення: 16.08.2024).
2. Цільмак О. М. Класифікація методів криміналістики у відповідності до рівнів пізнання. *Публічне право*. 2016. № 1 (21). С. 185—192. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f3f04984-ac5a-42ee-876e-7cd5220d0f06/content> (дата звернення: 16.08.2024).
3. Степанюк Р. Л., Гусева В. О. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусева. Харків, 2024. 232 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/970221bb-7bea-4b60-9afa-986b3a9ea8eb/content> (дата звернення: 16.08.2024).
4. Качурін С. Г. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів: можливості використання в умовах реформування правоохоронних органів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. Вип. 26, С. 302—311. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2013_26_43 (дата звернення: 16.08.2024).
5. Захаров А. Коренюк М. «Було українське, стало російське». Хто і як вивозить з України зерно. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61863292>. (дата звернення: 04.09.2024).
6. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хомеєнук О. Посібник з журналістських розслідувань. *Теорія та практика*. Київ, 2013. 190 с. URL: <https://irrp.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/verstka.pdf> (дата звернення: 04.09.2024).
7. Олівер Л. Використання супутникових знімків у розслідуваннях : Поради Лабораторії доказів Amnesty International. Global Investigate Journalist Network. URL: <https://gijn.org/ua/istorii/vikoristanna-suputnikovih-znimkiv-u-rozsliduvannah-poradi-laboratorii-dokaziv-amnesty-international/> (дата звернення: 04.09.2024).
8. Левченко О. В., Вінник В. В., Устименко О. В. Розвідка та іноземні армії. Ч. 2. Інформаційна робота : навч. посіб. Житомир, 2019. 124 с. URL: [2_ВП-7-002301.01-MP-PO3B-TA-IHO3-APMII-JBVI.pdf](https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/002301.01-MP-PO3B-TA-IHO3-APMII-JBVI.pdf) (дата звернення: 04.09.2024).